

СТАНОВИЩЕ

От: Доц. д-р Георги Светлозаров Петрунов, катедра „Икономическа социология“, Университет за национално и световно стопанство, научна специалност „Социология“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност **„социология“**, професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“.

Автор на дисертационния труд: Стоян Георгиев Михайлов

Тема на дисертационния труд: **„Деинституционализация или реинституционализация на децата в риск в България – предпоставки, логика и метаморфози“**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД 38-106/13.02.2020 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“.

1. Информация за дисертанта

Стоян Георгиев Михайлов се е обучавал по докторска програма към катедра „Социология“ при Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ по научна специалност „Социология“, професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“. Дисертантът има магистърска степен по „Социология“ от СУ „Св. Климент Охридски“. Впечатляващ е опитът му от над 25 години в областта на социалните и маркетинговите изследвания, като е заемал позиции, както на изследовател, така и на ръководител в български и международни компании в тази сфера. Практическият му опит намира отражение и в дългогодишна преподавателска дейност – от 2001 г. до сега Стоян Михайлов преподава „Маркетинг“ в катедра „Социология“ на СУ. Освен опита му в маркетинговите изследвания, изследователските интереси на кандидата са свързани с проблемите на уязвимите групи, образованието и социалните услуги.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в обем от 216 страници и е структуриран в увод, пет глави, заключение, библиография, четири приложения. Използваната литература се състои от 117 публикации (42 на български и 75 на английски език) и 34 нормативни и стратегически документа. Изведен е списък с графики и таблици, научни приноси, списък с публикациите по темата на дисертацията.

Обектът на изследване на дисертацията – системата за детска закрила и осигуряване на детско благосъстояние в страната, за съжаление рядко е подлаган на проучване, въпреки голямото си обществено значение. В българското общество се прие сякаш за даденост, че осъществяването на деинституционализацията на деца и младежи само по себе си е „най-доброто за тях“, без да се проблематизира начина, по който се случва тя, спецификите на самия процес, резултатите, до които е довела. Това прави изследването на Стоян Михайлов много актуално и важно.

В увода докторантът ясно представя изследователските въпроси, на които търси отговор. Още в тях стават ясни някои от парадоксите в изследваната област, които докторантът е идентифицирал.

Първа глава започва с кратък преглед на историческото развитие на отделянето на периода на детството като отделна фаза в живота на хората. В опит да концептуализира понятието „детско благосъстояние“ докторантът представя съвсем накратко редица подходи, които биха могли да се използват за разбиране на понятието детско благосъстояние.

Във втора глава дисертантът прави исторически преглед на възникване и развитие на идеята за институционализация на деца. Отделя се внимание на процеса на институционализиране в САЩ и в Европа. Заедно с историята и развитието на институционализацията по света, в първата част на втора глава докторантът разглежда накратко един много съществен въпрос, който сам по себе си заслужава по-обширно и задълбочено изследване: Какво е влиянието на институционалната грижа върху здравето и благосъстоянието на децата? С този въпрос авторът прави преход към процеса на деинституционализация в контекста на детското благосъстояние. Като тук отново се дава информация за САЩ и Европа. Представя се и работна дефиниция за деинституционализация. В трета част на втора глава акцентът е върху развитието на системата за детска грижа в България, а в отделна четвърта точка се представя ролята на социалистическото семейство за процеса на институционализация.

В трета глава се обсъжда съвременното състояние на системата за детска закрила и осигуряване на детско благосъстояние в България. Израз на доброто познаване на проблема е представената в табличен вид хронология на най-важните събития, свързани с реформите, основните нормативни документи, участници и резултати в тази система. Показва се, че реформите в България започват като резултат от външен тласък и действието на международни неправителствени организации, наблюдение което може да се отнесе към цялостния процес на реформиране на икономическия и социалния живот в страната в периода след падането на комунизма. Заедно с това се представя действието и на конкретни проекти и национални актьори, работещи по деинституционализацията в България. Разгледана е нормативната база и стратегическите документи, свързани с правата на децата и реформите на системата за повишаване на детското благосъстояние.

В четвърта глава се представят резултати от емпирично изследване, чрез което се търси отговор на въпроса, от една страна, кое е доминиращото понятие за детско благосъстояние сред професионалистите в изследваната област, а, от друга страна, оценява се развитието на практика на процеса на деинституционализация в страната и качеството на неговото случване. Ясно са открити индикаторите, по които докторантът прави оценка, на базата на богата емпирична информация, на Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“ 2016-2020.

В глава пета докторантът обобщава актуалната ситуация в сферата на закрилата на детето. Изследването му дава основание да изведе редица важни изводи, като например: броят на децата и младежите във формална грижа не е намалял; подходът към тях е по-скоро като към обект, а не като активен субект; налице е процес на възпроизводство на институционалния ред в сферата на закрила на детето; дългосрочно пребиваване в резидентни услуги; липса на подготовка за самостоятелно живеене; (непроменена) тежка ситуация при децата и младежите с увреждания; липса на работа с родителите и семействата. Всичко това позволява докторантът обосновано да дефинира понятието „реинституционализация като преместване на деца и младежи от голяма в малка институция като в същото време се запазват основните характеристики на институционалния ред“ (стр. 171). В тази част на дисертацията се извеждат конкретни причини за неуспеха на деинституционализация в България и възможни решения на идентифицираните проблеми.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Похвално е използването на микс методи за събиране на качествена и количествена информация и различните източници на информация, чрез които докторантът е събрал богата и ценна емпирична информация. Положителна оценка трябва да се даде за широкия географски обхват на изследването, което предоставя една пълна картина на изучавания проблем, както и за голямото разнообразие от доставчици, целеви групи и видове социални услуги, включени в изследването.

Високо трябва да се оцени включването като индикатор за развитие на системата за закрила на детето на понятието (и начина, по който то се разбира от заинтересованите страни) за благосъстояние на детето. Това е показател за задълбочено познаване на същността на тази система от страна на автора. Изключително ценно е представянето и анализа на гледните точки на различните актьори по отношение на изследвания проблем.

Като особено важен принос в работата на Стоян Михайлов, разкриващ същността на изследвания проблем, намирам извода, който той прави: „Създадената система за закрила на детето копира опита на развитите страни, до един момент се развива бързо (макар и противоречиво), но в последна сметка изгражда по-скоро формални структури, на които липсва основното съдържание на социалната работа –

разглеждането на семейството като система, с която детето е неразривно свързано. Запазеният рефлекс да се гледа на детето като обект на закрила, води до отделянето му от системата, т.е. от неговото семейство.“ (стр. 176).

Задълбоченият анализ на характеристиките на процеса на деинституционализация в България дава основания на докторанта да аргументира тезата, че той реално се е превърнал в процес на реинституционализация, т.е. на преместване на децата и младежите от по-големи институции в по-малки с непроменен институционален ред.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Стоян Михайлов е посочил три публикации по темата на дисертацията. Две от тях са в издания на Софийския университет, а третата е в сп. Социологически проблеми, което е свидетелство за високо качество на предложения текст. С публикациите, които Стоян Михайлов е посочил по темата на дисертацията, той изпълнява минималните количествени изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „социология“.

5. Оценка на автореферата на дисертацията

Авторефератът на дисертационния труд на тема „Деинституционализация или реинституционализация на децата в риск в България – предпоставки, логика и метаморфози“ е в обем от 32 страници и отразява точно и коректно основните положения и научните приноси на дисертацията.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Основната ми критична бележка, която може да се тълкува и като препоръка за бъдеща работа, се отнася до представените в първа глава теоретични направления. Схематичният начин, по който са представени различни теоретични концепции, не позволява да се вникне в дълбочина в техните предимства, като при някои от тях дори не става възможно да се представи същността им. По този начин докторантът губи възможността да използва полезни за неговия анализ теоретични концепции.

В бъдещи изследвания би било интересно да се акцентира на етническият аспект на разглеждания проблем. Авторът пише на стр. 176, че „ромската общност е основен клиент на системата за закрила на детето“, но ми се струва, че в дисертацията няма достатъчно данни, които подкрепят това твърдение (не казвам, че твърдението не може да е вярно, а само, че не откривам достатъчно данни). Заслужава внимание в бъдещи изследвания да се потърси отговор на въпроса: До колко представата, че изоставянето и negliжирането на деца се прави от другите, от маргиналните групи, е повлияло на отношението на обществото към системата за защита на детето, а от тук и на качеството на предлаганите социални услуги?

7. Заключение

Всичко посочено до тук и качеството на предложения дисертационен труд на тема „Деинституционализация или реинституционализация на децата в риск в България – предпоставки, логика и метаморфози“ ми дават основание да гласувам „за“ и да препоръчвам на членовете на научното жури единодушно да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Социология“, професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за култура“ на Стоян Георгиев Михайлов.

08.05.2020 г. / гр. София

Подпис: